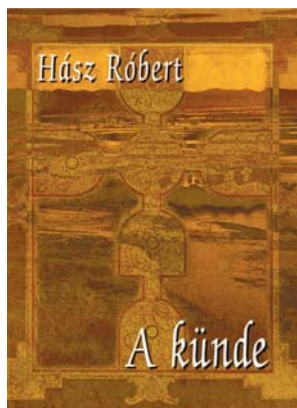

Posztmodern ősmítosz

BESZÉLGETÉS HÁSZ RÓBERT ÍRÓVAL

Nagy sikerű könyv lehet – ezzel fejeztem be Hász Róbert *A künde* című könyvének olvasását. A regény cselekménye ugyanis – ezoterikus hangzású címe ellenére – az államalapítás előtti kusza évtizedekben játszódik, a *gyulák* meg a *kendék* hatalmának leáldozása idején. A honfoglalás, az államalapítás nemzeti mitológiánk fundamentális része – éppen ezért nagy a kockázata annak, ha egy író a mítosz és a történelem újraértelmezésére vállalkozik. Hász Róbert azonban nem magukat az eseményeket értelmezi újra, hanem sajátos játékot játszik: egy lehetséges történetet mesél el – pazar korhűséggel egy ízig-vérig posztmodern, ugyanakkor roppant olvasmányos (olvasható) regényben. A Vajdaságból 1991-ben Szegedre áttelepült fiatal író harmadik regényét a Könyvfesztiválra a Kortárs Kiadó jelenteti meg.

Korábbi regényeiben – a 97-es *Diogenész kertjében* és a 2001-es *Végvárbán* – úgy tűnt, szándékosan távol tartod magadat a realizmustól, a nemzeti sorskérdésektől. Most viszont mintha a késpenge élén való táncot választottad volna. Miért?

Mi mást válaszolhat erre egy prózaíró, mint azt, hogy ennek oka nagyon is prózai? Az a tény, hogy 91-ben települtem át feleségemmel Magyarországra, önmagáért beszél. Ha az embert a „történelmi” események személyében érintik, egy

ideig nehezen tud elvonatkoztatni önmagától, egyéni sorsától. Bármilyen nyúl, bármilyen kezd, önmagába botlik. Ezen át kell esni. Elmúlik. Nálam két regény-ideig tartott, bár az előző két regény sem a szó szoros értelmében önéletrajzi. A történelem, mint ahogyan a *Szalmakutyák szigete* novellái is igazolják, mindig érdekelt. Igaz, korábban az egyetemes történelem foglalkoztatott, de talán éppen a személyes élmények fordítottak a nemzeti múlt felé. Meg a hiányérzet. Amikor láttam, hogy az európai népek milyen becsben tartják és művelik saját kultúrájukat, mítoszait, szinte fájt, hogy minálunk szellemi mainstreamünk gyakorlatilag az irodalom hátsó udvarába száműzte a mi történeteinket. Vajon miért? Tud erre valaki értelmes választ adni? Való igaz, minden mítosz konstrukció, amiképpen például Artúr király legendája is az, mégis, a brit nemzettudat meghatározó elemévé lett. Pedig Artúr királyt és nemes lovagjait a kerekasztalukkal együtt egy középkori szerzetes találta ki, vagyis írta meg. Majdnem ezer évvel később mi, kárpát medencei magyarok pedig könnyes szemmel jövőnk ki a moziból, mert meghatódtunk egy

angolszász mítosz huszonnévezredik feldolgozásán... Úgy gondoltam, nekünk nem maradtak fenn ilyen legendáink, pontosabban nem így maradtak fenn a történeteink, hála a mindenkor túlbuzgó tudós hitetlenkedéseknek, hát majd kitalálok én egy szerzetest, aki megírta a mi mondáinkat, pogány mítoszainkat, és persze jól el is falazta őket a Sankt Gallen-i kolostorban. El lehet kezdeni kibontani. Végte is ki határozza meg, hogy a mítoszoknak mikor ildomos megszületniük? Kölcsey az elsők között szembesült mítoszaink hiányával, s azt tanácsolta, hogy létre kell hozni a „középvilágot”, ami egy kicsit mítosz, egy kicsit valóság, egy „középvilág” nem keverendő össze Tolkien Középföldével – bár az elképzelés ugyanarról a töről fakad.) Ezzel ma is igencsak adósai vagyunk a magyar irodalomnak. Adósságomból én egy keveset talán most törlesztettem.

Ami pedig a késpenge életté... azt a kést nem én helyeztem oda. De ha csak szőrméntén is, némi napi politika: határon túli lévén, nem tagadhatom, hogy 2004. december 5-dike számomra szomorú emlék. Nem vagyok politikus, hogy szükségem legyen a szavazatokra, és ennek érdekében már másnap, december 6-án szociális bűnbocsátó cédulákat szórjak a nép közé, mondván, s ezzel kollektív feloldozást kínálván, hogy hát fél a nép, egzisztenciálisan szorong, s ezért mondott nemet, illetve óvatosan otthon maradt... Bocsánat az van, félreértés ne legyen, de a bocsánatért általában tenni illik valamit. Amikor a népszavazás megtörtént, a regény írása a vége felé közeledett, volt is egy eltervezett befejezése, de 5-dike átfírta azt. Stephanus, a nyugatról hazatért szerzetes nem találhatott rá népére. Megváltoztattam szegény hősöm életének egyik jelentős mozzanatát, s ezzel szürkébbre színeztem a regény hangulatát. Vagyis a magam hangulatára „hangoltam”. Ennyivel tartoztam magamnak, s a határon túliaknak, kikből véteztem.

Regényed formailag, regénytechnikailag 'szabályos' posztmodern regény, min-

den kellék megtalálható benne, ami a posztmodern regénytípust jellemzi. Először is, hangsúlyoznám, nem történelemértelmezés, hanem játék, egy „mi lett volna, ha...” – típusú lehetséges történet elmesélése. Ugyanakkor – amennyire meg tudom ítélni – nagyon is törekedtél a korhűségre.

Nálam a „mi lett volna, ha...” úgyis értendő, hogy „mi van, ha...”. Mert tényleg, nem lehet, hogy éppen így történt? Nagyon sok jel utal arra, hogy, mint más keleti nomád népek (pl. a kazárok), a magyarok is egészen 904-ig a kettős fejedelemség rendszerében szervezték meg társadalmukat, azaz volt egy szakrális fejedelmük, a *künde* (kende – innét a kende, az idős férfi tisztelettel megszólítása), aki a kapocs volt az isten és népe között, aki a lelkekre vigyázott, és volt a *gyula*, a hadaknak ura, aki a társadalmi rendet tartotta fenn, bíráskodott s a háborúkat vezette. Igaz, ma sem egészen világos, Árpád és Kurszán melyik volt, de hogy valamelyik, az biztos. Vagyis még létezett az archaikus egyensúly evilági és túlvilági között. XII. János pápa valóban küldött levelet a „türkökhöz”, azaz a magyarokhoz 963-ban, Ottó császár valóban elfogta ezt a levelet Capuában, s mindezt megelőzően, ami a történet magva: a bajorok valóban törbe csalták Kurszán-kündét s legyilkolták (a regény mottója eredeti krónika-bejegyzés), ami után a magyarok már nem választottak újabb szakrális fejedelmet, hanem megmaradtak az „egyszemélyes”, nyugati mintára szervezett vezér-elv mellett, vagyis Árpád teljhatalmat kapott. Vamelyik híres bűnügyi nyomozó, mondjuk Poirot, itt feltenné a kérdést: kinek állt érdekében a künde halála? Köztudomású, hogy a honfoglalás koráról igen kevés történelmileg hitelesített adat maradt fenn, de egy írónak éppen elég ennyi, hogy szépen egymás mellé rakja őket, majd a „tény-szigetek” közötti tereket kitöltse.

Maradva a korhűségnél: mondhatjuk tehát, hogy a regényben minden igaz és hiteles, kivéve a kende fiaikat?

Mondhatjuk, igen, annál inkább, mert történetesen legyen a talpán, aki bebizonyítja, hogy Gejúza (Géza) nem tette azt, amit én neki tulajdonítok, vagy hogy a pápa, miután a levelét, amiben szövetséget ajánlott a magyaroknak, a császár elfogta, nem küldött egy másikat, titokban. S ha küldött, küldhet-e azt akár egy galleni szerzetessel is. A magyarok egyébként korábban valóban jártak Gallenben, meg is ízlelték a kolostor borát, erről a kolostori feljegyzések tanúskodnak. S jártak eleink Toledó környékén, még a szaracénokkal is hadakoztak, s frankföldről rengeteg rabszolgát hurcoltak magukkal, ki tudja, talán volt közöttük egy Armand de Novion nevezetű, akivel Stephanus utóbb a keleti harkának, Sarolt apjának, Zubor-urnak a várában találkozott. A kalandozó magyarok sosem vaktában indultak portyáikra, nagyon jól tudták, hova érdemes indulni, hol mi vár rájuk, nyilván voltak embereik arra, hogy kikémleljék és föltérképezzék az ellenséges területeket. Lehetett közöttük egy frank ember is, mint a regényben...

Egyszóval: relatív, mi a hiteles, s mi nem. Úgy mondanám: vannak dolgok, amik bizonyítottan így történtek, legalábbis vannak róluk írásos dokumentumok, és vannak, amikről nem lehet bebizonyítani, hogy nem így történtek. De ki a megmondhatója annak, hogy a lejegyzett események igazak és hitelesek-e, pontosabban milyen módon igazak és hitelesek? Egyezmény kérdés.

A pazar korhűséget a könyv igen nagy erényének tartom, azt tapasztalom ugyanis, hogy egyrészt döbbenetes tájékoztatlan-ság jellemzi múltismeretünket, másrészt rengeteg vajákos-ezoterikus tudás társul hozzá. Hogyan készültél föl a korszakból?

A legegyszerűbben: olvastam. Sokat. László Gyulától Kristó Gyuláig mindent, oda-vissza. Ami a magyar honfoglalással kapcsolatos, s számomra elérhető volt, megemésztettem. Hozzá a külföldi forrásokat, bajor, sváb évkönyveket, arab feljegyzéseket. Van egy sajátos módszerem: neveken és évszámokon kívül szinte semmit nem jegyzek le. Ettől utóbb kissé olyan lesz regényt írni, mint amikor az ember saját emlékezetéből idéz. Nem lesz könyvízü. Legalábbis remélem. Aztán jártam például a vásárokat, s kerestem eredetinek látszó magyar íjakat (szarulemezekkel megerősítettet sajnos nem találtam), s ahol lehetett, kipróbáltam, lőttem vele, hogy érzem, milyen az, amikor az elszabaduló nyíl-vessző végigfut az ember íjat markoló öklén, hogy halljam a vessző süvítését...

A saját múltunkat illető tájékoztatlan-ság engem is meglepett. Azzal mindig is tisztában voltam, hogy a határon túli magyarság egy része – talán dacból, mert sokáig hivata-

HÁSZ RÓBERT

losan tilos volt – jobban megismeri saját történelmét, mint az anyaországi honfitársai. Persze, általánosítani nem szabad. Azért talán jellemző, hogy amikor pár évvel korábban egyik vajdasági volt iskolatársamnak elmeséltem, mi a készülő regényem témája, fölcsillant a tekintete. Jókor kezdesz ilyenbe – felelte. S volt itteni, magyarországi, aki csak elhúzta a száját: érdekel ez valakit? – kérdezte. Engem, feleltem, engem érdekel, s ennyi elég. És hadd engedjek meg egy személyes vallomást: egyetlen regényem írását sem élveztem annyira, mint ezt. Nem is siettem vele. Hagytam, hogy a történet, az olvasmányélmények leülepedése során magától kikristályosodjon és megformálódjon. Amikor kész lettem vele, mégis elbizonytalanodtam. Ilyen könnyedén lehet-e jó könyvet írni? Még most is tartózkodó vagyok a regényt illetően, s fölkészültem a kritikákra... Ami azonban meglepő volt: bár a francia kiadóm még nem mondott sem igent, sem nemet a regényre, mivel magyar megjelenés előtt nem szoktak nyilatkozni, a fordítóm, miután szokás szerint elküldtem neki a kéziratot, olyanra belehabarodott a történetbe, hogy önszorgalomból lefordította franciára. Mind a négyszáz oldalt. Az még kérdés, lesz-e belőle könyv Párizsban, de fordítása már van.

A hazai olvasó talán meglepődik a regényed iránti külhoni érdeklődésen, holott – ha az itthoni médiumok nem is igyekeztek a híradással róla – azért úgy tudom, két korábbi regényed is szép sikert ért el Francia- és Németországban.

Igen, mindkét korábbi regényem, a *Diogenész kertje* is és a *Végvár* is megjelent francia és német nyelven. Francia nyelvterületen a *Végvárnak* volt némi befutása, amikor 2002-ben megjelent, az év 30 legjobb külföldi regénye közé választották. Idén a második kiadását éri meg. S jelölték a Femina-díjra,

amit a rá következő évben Szabó Magda kapott meg, akit ugyancsak a Viviane Hamy kiadó jelentetett meg. A korábbi német kiadóm, a Rowohlt bizonyos értelemben megszünt (legalábbis az a részlege, amely a kelet-európai szerzőkkel foglalkozott), ezért a német irodalmi ügynökségnek, aki a regényeimet kezeli, új kiadót kellett keresnie, s emiatt a *Végvár* némi fáziskéséssel jutott el a német olvasókhoz. Éppen két héttel ezelőtt volt a bemutatója Frankfurtban.

A kündét olvasva eleinte bizalmatlan voltam: íme, még egy divatos posztmodern regény egy divatos témával házassítva, gondoltam, aztán a regény világa, sodró cselekménye egyszer csak magával ragadott. Tudatosan törekedtél arra, hogy a könyv a legszélesebb olvasók körében is népszerű lehessen?

Kinek írna másnak az ember, ha nem az olvasóknak? Sohasem csináltam belőle titkot, hogy mindig is az olvasmányosságra törekedtem. Nem szeretnék olyan prózát írni, amelyet jómagam sem olvasnék szívesen. Számomra szövegirodalmat művelni olyan, mint hangszigetelt szobában egyedül muzsikálni. Meg hát szégyellném is írónak nevezni magamat, közben meg nem tudok egy történetet elmondani. A jó történet, az izgalmas mese olyan váz, amelyre a legbonyolultabb, legmélyebb filozófiai üzenetet is föl lehet építeni, ellenben a legbölcsebb bölcsesség is élvezhetetlen masszává süppedhet, ha nincs meg a történet váza, amelyre kifeszíthető s egyenletesen elosztható. Mondom én. De nyilván nem nekem van igazam, mivel a hazai irodalomkritika elmúlt 20-30 éve a cselekménytelenség megfellebbezhetetlen ünnepe-ről szólt. A hazai kritikáé, mert sehol mássutt nem tapasztaltam, hogy az olvasmányosság hátrányára lett volna egy regénynek.

Kérdezett: Pécsi Györgyi